

Alexandros német *Sander* vagy olasz *Sandro* alakjából vezetik le (LADÓ: 210). A *Sandrin* esetében inkább török eredetet feltételezhetünk.

Az itt leírt női és férfineveken kívül természetesen sok kellemes hangzású, a magyar keresztnévi állományba beilleszthető keresztnévet találunk a régi családfákon. Érdekes, hogy ezek mindig több férfit rögzítettek, mint nőt, a női keresztnévek mégis sokkal változatosabbak, és kevésbé öröklődnek.

Bízom benne, hogy e néhány régi keresztnév bemutatásával sikerült fölhívni a figyelmet arra, hogy vannak még régi keresztneveink, amelyek az új utónévkönyvünk „tökéletesítésekor” méltán számíthatnak egykor a bekerülésre és bejegyzésre.

Irodalom

KISS LAJOS 1988: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai. Bp.

LADÓ JÁNOS 1982: Magyar utónévkönyv. Akadémiai. Bp.

MIKESY SÁNDOR 1972: Ladó János – Magyar utónévkönyv. Nyr. 96. évf. 1972/3.

Nádasdy Tamás nádor családi levelezése. szerk. DR. KÁROLYI ÁRPÁD és DR. SZALAY JÓZSEF, MTA Történelmi Bizottsága, Bp. 1982.

NAGY IVÁN 1857-68: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest.

Szentek élete, Apostoli Szentszék Könyvkiadó. Bp.

DR. UGRÓCZKY MÁRIA 1977: Új magyar utónévkönyv. BM Kiadó. Bp.

FÜLÖP LÁSZLÓ

ASSZONYNEVEK A SZENTENDREI NÉVHASZNÁLAT TÜKRÉBEN

Az asszonynevek vizsgálata időszerűbb kérdés, mint bármi más napjaink onomasztikájában. Egyrészt az ötféle asszonynév-típus bevezetése óta (1974) eltelt idő alkalmat ad arra, hogy megvizsgáljuk az egyes formák népszerűségét és ez által sikerét. Másrészt elérkezettnek látszik az idő, hogy magát a rendszert bíráljuk fölül. A közvélemény és a nyelvészeti szaktudomány is erősen polarizálódott abban a tekintetben, hogy a választható hivatalos formák számának emelésére vagy egységesítési törekvésre volna e szükség a hivatalos névviselés e területére vonatkozó előírásaiban. HAJDÚ Mihály legutóbbi cikkében (NÉ. 22. 45-51) szentendrei művészasszonyok változatos névformáival illusztrálja a szabad névválasztás bevezetésének szükségességét. Ugyanebben városban végeztem én is hasonló névtani kutatásokat, azzal a céllal, hogy a hivatalos és nem hivatalos asszonynévtípusok népszerűségét és gyakorlati hasznosságát összevegyem.

Dolgozatomban két adatgyűjtési módszer (kérdőív, anyakönyvek vizsgálata)

segítségével próbálom feltárni a városomban, Szentendrén élő nők névviselési szokásait, az asszonynevek különböző formájára vonatkozó attitűdöket, kívánságokat. A hivatalos asszonynevek bevezetendő vagy bevezethető reformjáról a legilletékesebbeket, a névviseelőket és a potenciális névviseelőket kérdeztem.

A KÉRDŐÍVES KUTATÁS

Munkám első része a kérdőíves kutatás eredményeit tárja fel, a kutatás célja az asszonynevek valódi használatának megismerése volt. Anyaggyűjtésem – mint a bevezetőben már említettem – Szentendre városára korlátozódik, kérdőívemmel itt élő asszonyokat valamint középiskolás fiúkat és lányokat kerestem meg.

A kérdőívvel gyűjtött névelőfordulások
a házasságkötés időpontjának függvényében

	1974 előtt	1975–1985	1986-
<i>Nagy Jánosné</i>	93,4%	45,7%	12,9%
<i>Nagy Jánosné Kiss Mária</i>	-	2,5%	3,22%
<i>Nagyné Kiss Mária</i>	-	37,1%	51,61%
<i>Nagy Mária</i>	-	-	16,12%
<i>Kiss Mária</i>	6,6%	14,7%	16,15%

Az asszonyok esetében kíváncsi voltam az adatközlő korára, legmagasabb iskolai végzettségére, a házasságkötés évére, valamint arra, hogy annakidején miért ezt a névtípust választotta, választásával elégedett-e, s ha most másképp döntene, milyen szempontokat venne figyelembe, mikor ezt az új döntést meghozza (miért nem „váltotta be” a régi név a hozzá fűzött reményeket, melyikre cserélné le azt szívesen). Kérdéseim tárgyát képezte továbbá az is, hogyan használja az adatközlő a nevét különböző fórumokon (hivatalos, nem hivatalos formák, az adatközlő személyes preferenciái). Ezeket a kérdőíveket könyvtárban, orvosi rendelőben, fitness stúdióban, szépségszalonban és két iskolában helyeztem el. Mivel azonban az alacsonyabb iskolai végzettségű adatközlők rendkívül alulreprezentáltak voltak az ezeken a médiumokon keresztül nyert mintákban, anyaggyűjtő eljárásaim közé felvettem a megkérdezéses módszert is, reprezentatív városi mintát ugyanis csak az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők megkérdezésével nyerhetek. Még ezzel a kiegészítéssel is csak tizennégy érettségivel nem rendelkező adatközlőre bukkantam. Mindazonáltal úgy gondolom, a minta jól tükrözi a város jellegét. A felnőtt lakosságban a főiskolai, egyetemi végzettséggel rendelkezők magas arányát tulajdonképpen tekinthetjük helyi sajátosságnak. A 23000 fő lakossal rendelkező városban öt középiskola, hét általános iskola és egy főiskola működik, vagyis szokatlanul az egy főre jutó pedagógusok száma. Az asszonyoktól gyűjtött értékelhető kérdőíveim száma: 164.

A középiskolás adatközlők anyagát a szentendrei Petzelt József Szakképző középiskolában gyűjtöttem. Az intézmény egyaránt foglalkozik szakmunkások képzésével és érettségiző diákokkal. Mintám megközelítőleg azonos arányban tartalmaz mindkét típusú diákból. A válaszokat az anyag csekély terjedelme miatt nem

láttam célravezetőnek e szempontból megosztani. A középiskolás adatközlők közül 64 a lány. Tőlük azt kérdeztem, ha férjhez mennének, melyik névtípust részesítenének előnyben, milyen tényezők befolyásolnák, befolyásolhatnák őket ebben a döntésben. A 42 középiskolás fiúnak arra a kérdésre kellett válaszolnia, mely névtípus választását javasolná szívesen jövőbelijének, és miért pont azt. Rendkívül nagy meglepetésemre mindegyikük határozottan foglalt állást e kérdésben, egyikük sem tett olyan nyilatkozatot, meghagyná felesége autonómiáját a névválasztás tekintetében. Ugy tűnik tehát, hogy a feleségek névválasztása korántsem „magánügy”, inkább közös családi döntés eredménye. Ennek némiképp ellentmondani látszanak az asszonyok által megjelölt névválasztási indokok, mindössze egy kérdőív jelöli meg e rovatban a férj óhaját, kettő pedig az anyós kívánságára hivatkozik. A középiskolai adatközlők, a majdani házasulók (potenciális férjek illetve feleségek) válaszaiból esetleges jövőbeni tendenciákat látok kirajzolódní.

Az 1974. évi családjogi törvény öt hivatalosan elfogadott névviselési lehetőséget kínál a feleségek számára az addigi három helyett. (A korábban létezett három változat: 1. a férj teljes neve és *-né* képző, 2. az előbbi forma a feleség teljes nevével kiegészítve, 3. a feleség leánykori neve változatlan formában. /1952. évi IV. törvény /) Így tehát külön kezelendők – más szempontok alapján vizsgálhatók – az 1974 előtt házasságot kötött nők válaszai. Az anyakönyvvezetőnek a bejegyzést megelőzően kötelessége tájékoztatni az arát választási lehetőségeiről, mégis rengeteg adatközlőm hivatkozott arra, nem tudott ezeknek a változatoknak a létezéséről. Az öt hivatalos változattól eltérő kívánságokkal a Belügyminisztériumhoz kell fordulni. Amennyiben valaki később módosítani kívánja névválasztását, melyet a házassági anyakönyvbe bejegyeztetett, azt a névváltoztatásra jogosult hatóságok 10000 forint nagyságrendű összeg ellenében engedélyezhetik. Névváltoztatásra minden magyar állampolgárnak csak egyszer van lehetősége élete folyamán, a névváltoztatást minden esetben indokolni kell. Névváltoztatásnak számít az öt hivatalos formán kívül valamely más típusú név engedélyeztetése is. Aki tehát házassága előtt már egyszer nevet változtatott, szigorúan csak a családjogi törvény által meghatározott típusokból választhat.

1974 óta elég idő telt el ahhoz, hogy az asszonynev viselésére vonatkozó szokásokat érdemes legyen vizsgálni. Ekkora méretű anyag alkalmas névgyakorisági vizsgálatok mellett tendenciák kimutatására, névszociológiai kutatásokra (bár végzettségre vonatkozó vagy más szociológiai jellegű adatot ma már nem tüntetnek fel a házassági anyakönyvekben). Mégis az ezt a témát boncolgató szakirodalom rendkívül szegényes és elsősorban történeti jellegű vagy helyi vonatkozású. Én összesen három használható statisztikát találtam a közelmúltra vonatkozóan. Munkám tehát részben hiánypótló jellegű. Ahhoz pedig hogy értékelhető eredményeket tudjak felmutatni a szentendrei nők névválasztási szokásait illetően, szükség lenne egy rendszeres, országos statisztikára. Hiszen a helyi szokások, irányvonalak feltárása mindig csak egy tágabb kontextusba helyezve nyeri el valószínűsítő értékét. Az adatok ideális esetben egy szisztematikus összehasonlító eljárás alapját teremtik meg. Ennek hiányában váltak tehát támpontjaimmá a következő munkák.

1. A LACZKÓ KRISZTINA végezte kérdőíves kutatás (1995-ben Budapesten). Ő három változó függvényében vizsgálta az asszonyneveket a házasságkötés időpontja, kor, végzettség (LACZKÓ, 1996).
2. A másik kutatás FERCSIK ERZSÉBET nevéhez fűződik. Hévízgyörkön 1974 és 1990 között kötött házasságok anyakönyvi bejegyzéseit vizsgálta a házasuló asszonyok születési évének tükrében (FERCSIK, 1992).
3. ZAHUCZKY MÓNKA az 1970 és 1973 között valamint az 1990–93 között kötött miskolci és bodrogkeresztúri házasságok névtani tanulságait tárja elénk kontrasztív képet festve az urbánus és vidéki asszonynev-viselési szokásokról (ZAHUCZKY, 1997).

Mivel kérdőívem összeállításakor nagyban támaszkodtam a már elvégzett kutatások rendelkezésre álló anyagára, s igyekeztem ezekkel összevethető információt gyűjteni, ezért főképp hasonló paraméterek után érdeklődtem, s így a legtöbb esetben az összehasonlítást valóban hatékonyan tudom megtenni. Az egyes asszonynev-típusokat két fiktív személy: *Nagy János* és *Kiss Mária* házassága révén „előállítható” kombinációkkal fogom szemléltetni.

KITARTANAK-E AZ ASSZONYOK A VÁLASZTOTT NÉV MELLETT?

A kérdőíves kutatás roppant nagy előnye a szekunder adatgyűjtéssel szemben, hogy jobbára egy interaktív folyamaton alapul. Így a kutató az adatközlő számszerű adatain túl bizonyos személyes motívumokat, attitűdöket is megismerhet, melyek gyakran sokkal fontosabbak, (különösen egy olyan összetett tudományág esetében, mint a névtan,) mint a statisztikai jellegű ténymegállapítások. Adatgyűjtésem legjelentősebb részének tehát a most következő eredményeket tartom.

Dolgozatom ezen két fejezetében tehát egy olyan témáról írok, mellyel a fentebb említett három tanulmány nem foglalkozik, mégpedig arról a kérdésről, hogy mennyire elégedettek az asszonyok saját korábbi döntésükkel a névválasztás tekintetében. Nem meglepő, hogy az 1974 előtt házasságot kötők 85,72%-a ma már más nevet választana, hiszen az akkori három alternatíva helyett most öt változat áll/állna rendelkezésükre. Érdemes azonban megjegyezni, hogy közülük csak és kizárólag azok viselnének szívesen most más típusú nevet, akik annak idején a hagyományos *Nagy Jánosné* változat mellett döntöttek. Azok az adatközlők, akik 1974 előtt kötött házasságukban inkább meghagyták leánykori nevüket, maradéktalanul kitartanak e választás mellett.

Annál inkább meglepődtem viszont azon, hogy az 1974 után házasságot kötőknek is több mint a fele elégedetlen a választott névvel. Közülük is legtöbben a *Nagy Jánosné*-típust „bánták meg”, az ezt a nevet választóknak 76,19%-a szeretne valamilyen más asszonynevet viselni. Ezzel a névtípussal általában az volt az adatközlők problémája, hogy nem tartalmazza a viselő keresztnévét, így azok, akik nem ismerik régebbiről az ilyen névtípust viselő nőt, egy hivatalos bemutatkozás után nem tudják őket megfelelő módon megszólítani. A másik gyakran felmerült kifogás az volt, hogy a feleség leánykori neve, amit esetleg az illető évtizedekig viselt, teljesen eltűnik, mintha ezzel maga az ember szűnne meg.

A második típust – *Nagy Jánosné Kiss Mária* – választóknak is a fele elégedetlen. Ők egybehangzóan állítják: a négy elemet tartalmazó névforma túl hosszú, körülményessé teszi az aláírást. (Hivatalos aláírásként a névnek csak az a formája elfogadható, amely a születési anyakönyvi kivonatban vagy a házassági anyakönyvben szerepel.) Ugyanezen a véleményen van a mindössze három névelemet tartalmazó *Nagyné Kiss Mária* variációt választó asszonyok 50%-a is. Talán a nők társadalomban betöltött szerepének változása is egy kiváló oka lehet annak, hogy a nők egyre gyakrabban válnak döntéshozóvá, s ezáltal egyre többször van szükség hitelesítő aláírásukra.

A *Nagy Mária* (férj vezetékneve + feleség keresztnéve) mellett döntő adatközlők 40%-a viselne ma más nevet, ha ismét lehetősége nyílna a választásra. Érdekes, hogy ők egytől egyig a leánykori nevüket szeretnék használni, és mindnyájan az elveszett apai vezetéknev következtében sérült önérzetükre hivatkoztak. Az adat komplex elemezhetőségéhez hozzátartozik, hogy az így nyilatkozó adatközlők mindnyájan napjaink öntudatos asszony-generációjához tartoznak, egyikük sem idősebb 35 évesnél. Az elégedetlenség oka lehet ezzel összefüggésben az is, hogy még viszonylag rövid ideje viselik új, férjes nevüket, így nem szokhattak teljesen hozzá, s azt nem tekintik sajátjuknak.

A leánykori nevüket megtartók között csupán 10% elégedetlen. Nekik mindössze az okoz problémát, hogy a családban viselt különböző vezetéknevek miatt iskolában, óvodában, vagy más szülői fórumokon nem azonosítják őket mint a hozzájuk tartozó gyermekek anyját. Érdekes, hogy ezek az adatközlők az új választás tekintetében bizonytalanok. Elégedetlenségük ellenére sem szimpatizálnak egyetlen más megoldással sem. Kérdésekre, hogy melyik másik változatot részesítenék előnyben egy ismételt választás esetén, nem tudtak határozottan válaszolni. A *Nagy Mária*-típusú névválasztás volt tulajdonképpen az egyetlen, melyet egy részük szívesen „kipróbált” volna.

	Adott névtípus viselőinek hány %-a elégedetlen a választásával (1974 utáni házasságok)	Mire változtatnák szívesen a nevüket (minden adatközlő)
<i>Nagy Jánosné</i>	76,19%	-
<i>Nagy Jánosné Kiss Mária</i>	50%	4%
<i>Nagyné Kiss Mária</i>	50%	14%
<i>Nagy Mária</i>	40%	34%
<i>Kiss Mária</i>	10%	48%

MILYEN NEVET VISELNÉNEK AZ ASSZONYOK SZÍVESEN?

Azok közül, akik most, utólag mást nevet szeretnének, mint amit a házasságkötéskor választottak, senki nem élt a *Nagy Jánosné* variáció nyújtotta lehetőséggel. (Persze ez az okból is következik, hogy a „változtatni kívánók” nagy része éppen ezt a névtípust viseli eredetileg.) A „kívánatos” új választások között első helyen szerepel a leánykori név változatlan formában való megtartása. A más név-

re vágyók 48%-a szeretné újra felvenni leánykori nevét. A másik népszerű változat a *Nagy Mária*-típus (a változtatni kívánók 34%-a jelölte meg ezt a verziót). E választásokból, kívánságokból világosan kiolvashatjuk tehát, az asszonyok a rendelkezésre álló legrövidebb, legegyszerűbb formákat preferálnák. E nevek népszerűsödésének okaira az írásom egy későbbi részében még visszatérek, most csupán annyit szeretnék leszögezni, úgy tűnik, az asszonyok nincsenek teljesen tisztában azzal, hogy az anyakönyvvezető előtt tett nyilatkozatukban egy olyan név viselését deklarálják, mely őket esetleg egész további életükben jelölni fogja.

HIVATALOS ASSZONYNÉVFORMÁK

A következőkben áttekintem a különböző hivatalos és nem hivatalos asszony-név-formákat. Részletezem a viselésükre vonatkozó szokásokat, ismertetem a kutatásom eredményeit, ahol érdemes utalok a fentebb már említett szerzők műveire. Igyekszem felvázolni a társadalom és a közvélemény gyorsan változó attitűdjeit az egyes névtípusok irányába. Itt közlöm a dolgozat bevezető részében már említett, középiskolások körében végzett kérdőíves kutatásom különböző névtípusokra vonatkozó eredményeit is.

Nagy Jánosné

Férj teljes neve + -né képző

Rengeteg támadás éri ezt a névtípust napjainkban. A feministák egyenesen a nőellenes nyelvhasználat (PETE ISTVÁN /PETE, 2000. 120/ ismerteti a nőellenes nyelvhasználat kilenc típusát Peter Braun nyomán) egy teljesen explicit példáját látják benne, mivel a nőt a férj nevéen, a férfi mintegy függelékeként vagy tulajdonaként nevezi meg. HEXENDORF Edit (HEXENDORF, 1963. 434) meglátását is maradéktalanul helyesnek kell tekintenünk, miszerint ez a névforma bizonyos nyelvi szabályok ellen vét. Azt várnánk ugyanis, hogy egy személy egyértelmű jelölője legyen az ő saját tulajdonneve. (Ezt nevezzük a név identifikáló szerepének.) Ha viszont *Kiss Mária*ból a házasságkötés után *Nagy Jánosné* lesz, ez a folytonosság megszakad. Így ha valaki mondjuk ennek a fiktív személynek az írásműveit kívánja összegyűjteni, nem csak a nő munkásságával, de a magánéletével is tisztában kell lennie ahhoz, hogy ne csak egy helyen (,egy kezdőbetű alatt) böngéssze a bibliográfiát. (Akkor még nem is említettük azt az esetet, ha például az adott szerző később *Szabó Pálné*ként is publikál.)

Minden jel arra mutat (itt emlékeztetném az olvasót az „elégedettségi” statisztikámra), hogy ez a forma biztosan és erőteljesen veszít népszerűségéből. Ezt a tendenciát valószínűleg a nők státuszának változása okozza. Az én felméréseim alapján az 1974–85 között házasodott szentendrei nők 45,7%-a választotta ezt a névtípust, Míg 1985-től napjainkig már csak 12,9%-uk döntött e mellett a forma mellett. Hasonló eredményeket talált LACZKÓ Budapesten. 1974-85 között házasodott alanyainak 58,75%-a választotta ezt a lehetőséget, 1986-95 között pedig 27,25%-uk élt ezzel a névforma nyújtotta lehetőséggel. FERCSIK hévízgyörki adataiban is visszaszorulóban van a *Nagy Jánosné*-féle alakulat használata: 1980-ban még minden itt élő asszony ilyen formán anyakönyveztette magát, 1990-ben pedig már csak 45%-uk döntött e névtípus mellett.

Ez a forma főképp az alacsonyabb végzettségűek körében gyakori. Saját mintában az érettségivel nem rendelkező nők 71,42%-a választotta, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében ez az arány mindössze 16,7%. Laczkó eredményei e tekintetben is szinte azonosak: érettségivel nem rendelkező asszonyok 78,5%-a visel ilyen nevet, a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek pedig csak 13,5%-a. Zahuczky kutatásában a végzettség helyett egyes foglalkozáscsoportok képezik a rendszerezés alapját (fizikai munkát végzők, szellemi munkát végzők, inaktív keresők, háztartásbeliek, eltartottak). A fizikai munkát végző nők és az inaktív keresők körében rendkívül elterjedt ennek az asszonynevformának a használata mindkét kutatópont területén (Miskolc, Bodrogkeresztúr). Erre a szocionévtani jelenségre (a *Nagy Jánosné*-típusú asszonynev szignifikánsan magas használata az alacsony végzettségűek körében) szintén a nők társadalomban elfoglalt pozíciója adhat magyarázatot. Véleményem szerint ugyanis ez az a réteg, ahol még mindig hangsúlyt fektetnek a nők férjes/hajadon megkülönböztetésére. E megkülönböztetésről árulkodik az adatközlők választási motivációja is: nagy részük arra hivatkozott, az emberek elvárják, hogy egy bizonyos kor fölött a nőnek férje legyen, és ez a névviselésében is jelentkezzen. (Az adatközlők a személyes interjú során ezt többnyire a következőképpen fogalmazták meg: „Kell, hogy egy nőnek neve legyen.” – s név alatt itt a férj nevét értik.) E társadalmi rétegben a nők közéleti szerepvállalása is csekély, életvitelük kevésbé távolodik el a hagyományos feleség, anya szerepkörtől. Sok adatközlőm véleménye szerint (természetesen itt kizárólag azokra az asszonyokra gondolok, akik ezt a névtípust választották) a „saját” névre csak a „fontos” embereknek van szükségük, az egyszerű „közembert” elég, ha egy család részeként nevezik meg. Szintén igaz lehet, hogy a mintának ebbe a részébe tartoznak az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező nők, akik tehát anyagilag sem függetlenek házastársuktól, így a név felvétele „gazdasági” szempontból is indokolt, érthető.

Sokan úgy gondolják, a nők főképp férjeik kívánságára választják ezt a névformát. A középiskolás anyag erre rációfolni látszik, ugyanis megközelítőleg ugyanolyan arányban találták vonzónak e típust a fiúk és a lányok. (Fiúk 9,52%-a, lányok 9,37%-a voksolt e névformára.) Mindkét nem a tradíciót jelölte meg fő motivációs alapjául. Elképzelhető, hogy az idősebb férfiak, mint a tradíciót sokkal inkább szem előtt tartó korcsoport, már erősebben preferálják ezt a névtípust, s így adataim nem mondanak ellent az általános sztereotípiának. A hagyományok tisztelete motiválta házassági adatközlőimet is. A férj szerepe a névválasztásban egyetlen alkalommal merült csak fel.

Nagy Jánosné Kiss Mária

Férj teljes neve + -né képző + feleség leánykori neve

Ez a második olyan névtípus, mely 1974 előtt is hivatalos volt. Különös, hogy sem Laczkó Krisztina sem Fercsik Erzsébet nem kezelik külön névtípusként ezt az alakulatot. Mivel az én mintában is rendkívül alacsonyszámú az előfordulása (összesen négy adatközlőm viselt ilyen nevet), ezt az eljárást teljesen érthetőnek találom, bár sajnos egyik fent említett szerző sem ír arról, próbált-e eredetileg né-

velőfordulásokat gyűjteni e típusra vonatkozólag, vagy fel sem vette kutatásába ezt az alakulatot. Az azonban még magyarázatra vár, mi okozza ezt a hihetetlenül alacsony előfordulási arányt (azon túlmenően, hogy valóban hosszú és körülményes névforma). Szentendrei mintámban két középfokú és két felsőfokú végzettséggel rendelkező adatközlő választotta ezt a formát. Mindegyikük a kompromisszumos megoldás érdekében tette ezt: azt kívánták, hogy mind a férjük neve, mind a saját nevük megjelenjen az új névformában. Egyikük még egy esztétikai kényszerre is hivatkozott, miszerint a saját és a férje vezetékneve egyáltalán nem illik össze (két mássalhangzó torlódásos, német eredetű név), így bontóelemként szükség van a férj utónevének beiktatására. (Vagyis az alany valójában a *Nagyné Kiss Mária* névváltozatot preferálta.) Valamennyien 1974 után kötöttek házasságot.

Zahuczky Mónika is csak az 1993-as anyagban és csak a miskolci mintájában talál ilyen névtípust (mindössze 0,91%-os előfordulással).

Rendkívül különösnek tartom, hogy 1974 előtt senki nem élt ezzel a hagyományos, mégis egyéniséget, identitást, saját nevet őrző névformával. Különösen az teszi furcsává a kapott eredményt, hogy az 1974 előtt házasságot kötő nők oly nagy százaléka elégedetlen a tulajdonképpen kényszeresen választott változattal. Véleményem szerint elképzelhető, hogy sok anyakönyvvezetőnek (és ezáltal ifjú asszonynak is) elkerülte a figyelmét e névtípusnak a létezése. A családjogi törvény ugyanis – elég félrevezető módon – egyetlen *a*, pontba vonja össze a *Nagy Jánosné*- és a *Nagy Jánosné Kiss Mária*-féle típusokat. Az 1974 előtt házasodó alanyaimnak majdnem száz százaléka állította határozottan, hogy az „ő idejében” még csak két névforma volt hivatalos. Talán a variációk felszaporodása miatt olvassák most valamivel részletesebben, körültekintőbben ezt a dokumentumot, és ez lehet az oka annak, hogy 1974 után szórványosan mégis előfordul ez a névtípus.

A középiskolások körében a névtípus népszerűsége megegyezik a *Nagy Jánosné*-félével. (Lányok 6,25%-a választaná, fiúk 9,25%-ának tetszik.) S mint azt, ezt is főképp hagyománytiszteletből preferálják a fiatalok. Számukra ez a variáció semmivel sem újszerűbb vagy egyedibb, mint a csak a férj nevét tartalmazó történeti alapforma. Ez a korcsoport szinte egyáltalán nem tesz különbséget e két típus között. Rendkívül alacsony volt az olyan válaszadók száma, akik ezt a formát kompromisszumos megoldásnak látták.

Nagyné Kiss Mária

Férj családneve + -né képző + feleség teljes leánykori neve

Minden felmérés azt mutatja, mára ez a legnépszerűbb asszonynévformánk. Laczkó Krisztina kutatásában 1986-1995 között házasságot kötött budapesti nők 43,13%-a választotta ezt a típust. Az én szentendrei felmérésemben ugyanez a paraméter 51,61% (1974 és 1985 között még csak 37,1%). Hévízgyörkön pedig az 1990-ben házasságot kötő nők fele választotta ezt a variációt. (Fontosnak tartom itt megjegyezni, hogy 1980–1981-ben senkit nem jegyeztek be a hévízgyörki anyakönyvbe ilyen névtípussal, a forma terjedése tehát viharos gyorsaságúnak mondható – legalábbis, ami ezt a kis falut illeti.). A névtípus népszerűségének

emelkedése tehát egybeesik a hagyományos *Nagy Jánosné* forma egyre nagyobb mértékű térvesztésével. A keresztnévet is tartalmazó, barátságosabb alakzat mára kiszorította az asszonynév történeti alapformáját.

Ami a társadalom különböző rétegeiben való megoszlását illeti, úgy tűnik ez tipikusan az értelmiségre jellemző névforma. Laczkó Krisztina mintájában a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők 49,5%-a választotta ezt a névtípust, nálam pedig az 50%-uk. Zahuczky Mónika adatai alapján mind falun mind a nagyvárosban ez a legelterjedtebb névforma (Bodrogkeresztúr: 45,77%, Miskolc: 49,45%, vagyis a városi és a falusi szokások e tekintetben egybeesnek). Az óriási térhódítás tulajdonképpen érthető, hiszen ez az a névtípus, mely minden felmerült igényt kielégít: tartalmazza a férj nevét, utal a családi állapotra, magába foglalja a teljes leánykori nevet. Egyedül a "lustaság" szenved csorbát, sok adatközlő szívesen viselne rövidebb, csak két elemből álló nevet.

Minden bizonnyal ez lesz a közeljövőben is a leggyakoribb asszonynevünk, ugyanis a forma népszerű a középiskolások körében is. A lányoknak 60%-a, a „leendő férjeknek” pedig 53,38%-a jelölte meg ezt a típust, mint számára legszimpatikusabbat. A motivációs szempontok közül itt a „kompromisszumkeresés” a domináns.

Nagy Mária

Férj vezetékneve + feleség keresztnéve

Nyelvhelyességi szempontból a legtöbbit vitatott asszonynévtípusunk ez. Sokan nyugatiasnak, német fordításnak tartják. Pedig előfordulására sokkal korábban (XVII. század) is van vitathatatlan példánk, minthogy germán nyelvek hatására gyanakodhatnánk („1688: Mint hogy *Fazekas Kata*, boszorkánsága miatt Férjét *Fazekas Janost* hitetlenül már két esztendőktől fogva elhadta...” /B. GERGELY, 1993, 124./)

Aláírásként pedig egyszerű falusi asszonyok használják (akár becézett keresztnévvel) rendkívül gyakorta (Fercsik Erzsébet is említés tesz erről a szokásról a különböző hivatalos anyakönyvi bejegyzéseket taglalva.), s dialektológiai, névtani felmérésekből tudjuk: élőbeszédben valóban ez a leggyakoribb megnevezési módja a falusi asszonyoknak. Az ő esetükben is kizárhatjuk a lehetséges nyugati minták hatását. A magyar nyelv és társadalom tehát önmagától is megtermeli ezt a rendkívül egyszerű és praktikus névváltozatot, a külföldi névhasználatok hasonlósága nem bizonyítja a korai magyar előfordulások átvétel voltát.

Érdekes, hogy míg LACZKÓ Krisztina ezt a névformát tipikusan a középfokú végzettségűek sajátjának tartja (nekik 13%-uk választotta ezt a formát a nyelvész budapesti felmérésében, míg a másik két csoportban csak 7–7% tett így), addig én egyetlen érettségivel rendelkező adatközlőt sem találtam, aki ilyen nevet viselt volna. (Ebből az adathiányból nem vonnék le messzemenő következtetéseket. Corpusom nem elég nagy hozzá, hogy egy adott típus hiányát ne lehetne a véletlen rovására írni. Megjegyzendő viszont, hogy Szentendre köztudottan soknemzetiségű város, így elképzelhető, hogy az itt élő magyar származású adatközlők bizonyos elkülönülési szándékkal preferálják a hagyományosan magyarnak tartott

névformákat. Ebbe a kérdésbe sem szeretnék részletekig belemenni, ugyanis a nemzetiségi hovatartozás nem szerepelt kérdőívemen. Érdemesnek tartom ezért a kutatásomat ilyen irányba kibővíteni.)

Annál inkább visszaköszönt ez a névtípus a középiskolások kérdőívein. A lányok 21,88%-a, a fiúknak 18,06%-a preferálja ezt a változatot. Könnyen elképzelhető hogy, nyugati minták befolyására jelölték meg ezt a formát. Sokan indokolták úgy választásukat, hogy ez a „legmodernebb” az öt variáció közül. Persze ez jelentheti azt az egyszerű tény is, hogy ez a forma csak napjainkban kezdett valamelyest elterjedni, s még mindig elég kevesen viselik, így frissnek, modernnek, divatosnak hathat.

Sokan választották azonban ezt a nevet házasságadatközlőim közül azért, mert viszolyognak a *-né* képzőtől („otromba függelék”). Való igaz, ez a képző társadalmi igazságtalanságokat rejt. Kifejeződik benne a feleség férjnek való alárendeltsége, valamint az a társadalmi konvenció, hogy a férjes asszonyoknak a hajadonokkal szemben egy többletértéket tulajdonítanak. Voltak, akik úgy gondolták ez a név sokkal inkább kifejezi a családi összetartozást, mint a *-né* képzős alakulatok. Ha egy nő ugyanis *-né* képzős nevet visel, az olyan, mintha valamelyest elkülönülne a családtól, melynek nevét ezentúl viselni kényszerül, mintha egy bélyeget sütnének rá: ő az, aki „közénk” csak beházasodott. Sokkal barátságosabb ebből a szempontból a *Nagy Mária* asszonynev-típus, mely a viselőt megkülönböztető jegy nélkül olvasztja be „választott” családjába, s testvérekkel egyenértékű pozíciót biztosít számára.

Laczkónak az angломániát a terjedés okaként megnevező állítását támasztja alá az is, hogy 1974 után a név elég későn kezdett terjedni. Hévizgyörkön 1988-ban választja először magyar állampolgár. Az én mintámban 1990-es az első házasság, amiből ilyen név származik. Laczkó Krisztina eredményeiben 1986–89-ről 1990–95-re megháromszorozódott e névtípus gyakorisága. (5,8%-ról 17,3%-ra ugrott.) Beilleszkednek tehát az e név viselésére vonatkozó szokások napjaink globalizációs tendenciájába és az angolszász kultúra óriási térhódításába, mely szintén ez idő tájt kezdett egyre elhatalmasodó mértéket ölteni.

Azoknak az asszonyoknak, akik utólag más nevet választanának, 34%-a jelölte meg ezt a formát kívánatosnak. Főképp a rövidség szől mellette, és sokuk szeretné „eltitkolni” a családi állapotát. A *-né* képzőt pedig, mint már említettem, archaikus kövületnek tartják.

Kiss Mária

LEÁNYKORI NÉV VÁLTOZATLAN MEGTARTÁSA

A leánykori név megtartása volt a harmadik lehetséges választásuk azoknak a nőknek, akik 1974 előtt kötöttek házasságot. Az 1973-ban megjelent javaslat nyelvész szerzői ezt a névviselési formát kívánták kizárólagossá tenni. („Megfontolásaink alapján javaslatunk a következő: törvény útján vezessék be, hogy minden nő a lánynevét viselje családi állapotától függetlenül.” /KASSAI – NAGY – SZENDE, 1972./) Véleményük szerint, mivel a férjes/hajadon megkülönböztetés idejétmúlt, az lenne az optimális, ha minden nő a leánykori nevét viselné a házass-

ságkötést követően is. Mint láhattuk, kezdeményezésük nem talált követőkre. Az 1974-es törvény megengedi ugyan a leánykori név használatát, ezzel a lehetőséggel azonban nagyon kevés nő élt. Dacára vitathatatlan előnyeinek, a névforma nem vált népszerűvé. Kötelezővé tétele elégedetlenséghez vezetett volna. Az ez idő tájt jelentkező különböző igényeknek sokkal jobban megfelelt egy több opciót tartalmazó hivatalos névrendszer, mint a nyelvészek kizárólagossá tevő egységsítő törekvései.

Felmérésem leghihetlenebb eredménye az volt, hogy egyetlen középiskolás lány sem szeretné „megúszni” az esküvőjét névváltoztatás nélkül. (A fiúknak is mindössze 9,22%-a javasolná ezt a megoldást jövőbelijének.) Megdőlni látszik ezzel az a hipotézis (vagy kimerítő vizsgálat hiányában inkább csak sztereotípiá), hogy a feleségek többnyire férjük kérésére mondanak le saját nevükről. E változat egységsé tétele tehát még a közeljövőben sem kivitelezhető, vagy legalábbis a potenciális névviselők számára egyáltalán nem kívánatos.

E névtípus viselői egyértelműen az értelmiségiek. Laczkó Krisztina felmérésében a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők 27%-a választotta ezt a névtípust házasságkötéskor. Az én statisztikámban a főiskolát/egyetemet végzett asszonyok 21,4%-a tartotta meg leánykori nevét. A színésznőkhöz hasonlóan a kimagasló tudományos eredményeket felmutató nők is észszerű okokból őrzik azt a nevüket, melyen először léptek nyilvánosság elé.

Érdemes felfigyelni arra, hogy ez az a megoldás, amit az alanyok később „nem bánnak meg”. Az e névtípus mellett döntőknek mindössze 10%-a választana ma már mást (s ez a tíz százalék kizárólag az 1974 után kötött házasságokra vonatkozik.). A „megbánók” nagy része (48%-a, és itt most azokra a megbánókra gondolok, akik eredetileg valamilyen más, bármely más névtípust viselnek) viszont legszívesebben visszatérne leánykori nevéhez. Ez az „eső után köpönyeg”-szindróma Kassai – Nagy – Szende már említett javaslata mellett szól, miszerint szükség lenne némi szelíd erőszakra annak érdekében, hogy a nők az anyakönyvvezető előtt e mellett a névtípus mellett döntsenek, hiszen ez az, amelyik úgymond „beválk”; és sajnos – mint a felvázolt eredményekből látható – kevés asszony tud ennek megfelelően előrelátóan gondolkodni.

NEM HIVATALOS ASSZONYNÉV-FORMÁK

Most pedig rátérnék az olyan névtípusok tárgyalására, melyek nem hivatalosan választhatóak ugyan, mégis használják (vagy szívesen használnák) őket. Fontosnak tartom leszögezni, hogy az általam használt kérdőív semmilyen nem hivatalos asszonynev-formát nem tartalmazott, tehát a válaszadóknak nem bejelölni kellett az egyébirányú felmerülő kívánságaikat, hanem saját vagy máshonnan ismert kombinációkat írhattak a kérdőíven szereplő „*egyéb*” rovatba. Az általam megkérdezett hölgyek közül egy sem viselt nem hivatalos névformát, mindnyájan csak mint „kívánságot” jelölték meg e névtípusokat. A négy válaszadó közül, aki „rendhagyó” asszonynevet viselne szívesen, egy ismerte ennek hivatalossá tételének módját.

Nagyné Mária

Férj vezetékneve + -né képző + feleség leánykori neve

Egy adatközlőm nyilatkozott úgy, szívesen anyakönyveztetné magát ezen a névtípuson. (Az illető egyébként a *Nagy Jánosné* verziót viseli.) Érvei a forma mellett a következők voltak: ez az alak rövid, kételemű mint a „normális” magyar nevek általában, a képzővel utal a családi állapotra és az azonos vezetéknevűek közti kapcsolat jellegére, tartalmazza a keresztnévet, tehát megkönnyíti a bemutatkozást.

Mai fül számára furcsának hat, „öszvér-megoldásnak” tűnik ez a változat, ám a XVI–XVII. században még rendkívül elterjedtnek mutatkozott formális és informális közlésekben egyaránt. Az 1700-as években kezd lassan visszaszorulni ("Az asszonynévformák közül ez és változatai főként a XVI – XVII. századra tehetőek. Az 1700-as évektől használatuk nagyon megritkul. /.../ Addig azonban nagyon elterjedt mind a hivatalos használatban mind a mindennapi nyelvben." /B. GERGELY, 1993. 123./), az 1872–96 között kiadott színészi almanachokban már kiveszőben van ez a típus. („1896-ban már kiveszőnek számított, jószerével a kisebb társulatokban és a két nagy állami színház kórusában, segédszínészi személyzetbe szorult vissza az *Alszegehyné Fanni* változat.” /KERÉNYI, 1997. 346./) A színésznők névviselését más tendenciák jellemzik ugyan, mint az „átlag asszonyokét”, de a név tévesztésezen adatok alapján is kimutatható.

NAGY J. BÉLA (1961. 403.) ezt a névtípust hibás alakulatnak tartja, bár ezt a megállapítását semmivel sem indokolja.

Számomra úgy tűnik ez az asszonynév, ha bevezetésre kerülne, sem tudna népszerű lenni, a felsorolt pozitívumai vitathatatlanok, mivel azonban használata már rég kiveszett a köztudatból, nyelvi kompetenciánk archaikusnak vagy nyelvjárásinak ítéli, könnyen stigmatizált változattá válhat.

N. Kiss Mária

Férj vezetéknevének kezdőbetűje + leánykori név

Két adatközlőm igényelné e névtípus hivatalossá tételét. Valójában azonban sokkal nagyobb rá az érdeklődés. A *Nagyné Kiss Mária* típust viselők közül ugyanis sokan a hosszúsága miatt elégték meg az általuk választott nevet. Ha egy ilyen típusú rövidítés használata hivatalos lenne, az nagy könnyebbséget jelentene a háromelemű nevet körülményesnek tartó asszonyoknak. Ha számításba vesszük, hogy ez az a névforma, mely a közelmúltban leggyorsabban terjedt, ha felfigyeltünk rá, hogy ez a középiskolások körében messze a legnépszerűbb változat, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, érdemes lenne egy rövidítéses formát is hivatalossá tenni, hiszen egész biztos rengetegen élnének a lehetőséggel. Vélhetőleg olyanok is, akikben kérdéseim nyomán nem merült fel ez a változat. Itt tehát egy látens igényvel is számolhatunk. A válaszadók bizonyosak ugyan benne, hogy változtatni akarnak, azt is tudják, hogy milyen irányba (rövidebb formák), viszont még nem ismerik a probléma lehetséges megoldását.

Ami a tudományos közélet nyelvész berkeiét illeti, a legtöbb asszony ilyen típusú néven publikál(t): *J. Soltész Katalin*, *E. Abaffy Erzsébet* és még sokan mások.

Ezzel az alakkal egyrészt jelzik az életükben bekövetkezett változást, másrészt továbbra is könnyen elérhetővé teszik műveiket az olvasók számára. (Az alfabetikus sorrend megállapításánál többnyire a kiírt vezetéknev kezdőbetűjét veszik figyelembe a bibliográfiák összeállítói. A könyvtári gyakorlat az ilyen típusú névvel rendelkező szerzőket a következőképpen katalogizálja: *Soltész, J. Katalin*. Zahuczky Mónika tanulmányának végén azonban egy ezzel ellentétes elvű bibliográfiára bukkantam. Ő a rövidítéses kezdőbetű alapján sorolta például *B. Gergely Piroskát* az alfabetikus sorrend elejére. Ilyen téren is szükség lenne egységesen betartandó szabályok bevezetésére.)

Kerényi Ferenc adatait és a színházi almanachokat segítségül hívva megállapíthatjuk, hogy ez a névtípus bizony már a múlt században megkezdte diadalútját. A „Színészek naptára és évkönyve az 1896. évre” című kiadványban ugyanis rendkívül gyakori a „korszerűnek és egyre népszerűbbnek tekinthető *Sz. Prielle Kornélia*” típusú asszonynévhasználat. (KERÉNYI, 1997. 346.) S épp e két szempont, a korszerűség és a népszerűség szólhatna most is e névtípus hivatalossá tétele mellett.

Ez a névforma kielégítené az 1973-as javaslat szerzőinek kívánságait is, miszerint tűnjön el a férjes/hajadon megkülönböztetés. A névviselő családi állapota ilyen formán ugyanis nem válik explicitté, egy ilyen névalakból senki nem tudja megállapítani, a kezdőbetű egy ragadványnevet vagy férjes nevet takar-e. (Még mindig a gyakran publikáló nyelvészek példájánál maradván: *O. Nagy Gábor O* betűje semmi esetre sem származhat házasságból.) Hacsak nem ismerték az illetőt házasságkötés előtt, mely esetben viszont teljesen természetes dolog tudomást szerezni a családi állapotban beállt változásról.

Én még azt is megkockáztatom, ha lehetséges volna ilyen nevet bejegyeztetni az anyakönyvbe, sok olyan nő is ezt választaná, aki a jelenlegi öt variáció közül a *Nagy Mária* vagy a *Kiss Mária* verziót választotta. Sokuk nyilatkozott ugyanis úgy, viszolyog a *-né* képzőtől (a dolgozat korábbi részében már bőséggel kifejtett okokból kifolyólag), így hát ez a két választásuk maradt. A *Nagy Mária* névtípustól „szabadulni igyekvők” – mint már említettem – főképp az elveszett vezetéknevüket kívánják vissza valamilyen formában. Az *N. Kiss Mária*-típus tehát számukra is optimális megoldásnak tűnik.

Összegezve az ebben az alfejezetben elmondottakat, semmilyen okot nem látok arra, miért ne vezethetnék be a már hivatalos *Nagyné Kiss Mária* típus mellett ezt is mint hivatalos asszonynévet. Bevezetését az is indokoltá teszi, hogy ez tulajdonképpen nem önálló névalak, mindössze a legmegterheltebb asszonynévformánk egy írásváltozata.

Nagy – Kiss Mária

Férj és a feleség vezetékneve kötőjellel kapcsolva + vezetéknev

Egy adatközlőm jelölte meg ezt a nem hivatalos verziót mint kívánsága tárgyát. Úgy gondolja, ez a forma kifejezi a férj és a feleség között (ideális esetben) fennálló kölcsönös viszonyt, s a névben a házastársakat egyenrangú félként tünteti fel. Az utópisták akár azt is beleérthetik e kezdeményezésbe, hogy a férj is ilyen típusú névvel éljen a házasságkötést követően a teljes kölcsönösség jegyében. (A

jelenlegi körülmények között a férj ilyen típusú választása szintén csak kérvény útján oldható meg, s az névváltoztatásnak minősül.)

Erre a névtípusra is igaz, hogy jótékonyan homályba burkolja viselője családi állapotát, hiszen ilyen típusú kettős vezetéknevekre is van példa a magyar családnevek állományában.

A nagy tendenciák azonban azt mutatják, ez a forma nem tehet szert valódi népszerűsége. A fejlődés ugyanis az egyre rövidebb névalakok preferenciájának irányba mutat. (ld. „elégedetlenségi” táblázatok és „újra választási” kívánságok) Másrészt – mint példából is kitűnik – sok családnév-kombináció abszurd megoldásokhoz vezetne. Két azonos képzővel rendelkező név (*Egri-Sashegyi*), két ellentétes értelmű melléknév (ld. példám), két összeegyeztethetetlen főnév (*Bárány-Farkas*) és még rengeteg képtelen kombináció gátolná terjedését. Összességében elég ritka lenne az olyan eset, ahol ez a forma kivitelezhetővé válna.

A SZENTENDREI HÁZASSÁGI ANYAKÖNYVEK VIZSGÁLATA

A polgári esküvő Magyarországon minden házasulni, és a házasság törvényes keretein belül élni kívánó pár számára kötelező. Ennek lehet kiegészítője egy esetleges templomi szertartás a pár vallásának megfelelően. A polgári esküvőt anyakönyvvezető (vagy más erre felhatalmazott hivatalos szerv) előtt kötik. Ennek keretein belül kerül sor a házassági anyakönyvek aláírására, mely a házasuló felek adatait tartalmazza (név, lakcím, születési hely/idő, állampolgárság), s ekkor tesz végérvényes nyilatkozatot az ifjú feleség a jövőbeni névviselési szándékát illetően.

A Szentendrei Polgármesteri Hivatalnál évente mintegy 120–150 házasságot kötnek. Ezeknek a házasságoknak megközelítőleg a fele fűződik szentendrei lakosok nevéhez. A többit Budapestről érkező, a Dunakanyar festői környezetében frigyre lépni kívánó párok kötik. Valamint a környező kisebb falvakból érkeznek házasulók a város infrastruktúrája által nyújtott esküvő rendezéséhez is kétségkívül alkalmasabb lehetőségek kihasználására. Házasságkötésre természetesen ezeken a településeken (Pomáz, Csobánka, Szigetmonostor) is van mód, anyakönyvvezető hiányában pedig akár a polgármester is összehadhatja hivatalosan a házasulni kívánókat.

Mintámban szentendreinek tekintetem azokat a névelőfordulásokat, ahol a leendő feleség megadott lakcíme szentendrei volt. A többi adatot is szisztematikusan kiértékeltem és mintegy kontrasztív mintaként használtam. Az így előállt statisztikai adatokat olyan szempontból lehetne reprezentatív országos mintának tekinteni, hogy megközelítőleg azonos arányban tartalmaz fővárosi és vidéki névelőfordulásokat. Ettől azonban eltekintenek, ugyanis más szempontból a minta erősen szelektív lehet. Úgy gondolom például, hogy az idegen városban tartott esküvőt elsősorban a magasabb jövedelmű családok engedhetik meg maguknak. Feltetelezem továbbá, hogy a budapesti lakosokat illetően a város kultúrája, image-e elsősorban a magasabb végzettségűekre gyakorol erős vonzerőt, s itt most kifejezetten a budapesti házasulókra gondolok. Sajnos végzettségre vonatkozó információt az anyakönyvek már nem tartalmaznak.

Felmérésemben csak azok az adatok kerültek be, melyet a házasulók aláírásukkal hitelesítettek. Sokszor előfordul ugyanis, hogy a bejelentett házassági szándékot követően kitöltik az anyakönyveket (leggyakrabban a névviselést is egyértelművé teszik, már ebben a fázisban, tehát ilyen szempontból ezek az adatok is használhatóak lennének), az esküvő elmaradásával azonban nem kerül sor az anyakönyvek aláírására. A frigy így hivatalosan nem jön létre. Ezek a párok vagy elálltak házassági szándékuktól, vagy azt más helyen vagy időben kötötték meg, mivel esetleg az asszony névválasztását illetően is történhettek módosítások, nem volt célszerű ezeket az adatokat is szerepeltetni felmérésemben.

Az anyakönyvek vizsgálata mintegy kiegészíti a kérdőívvel gyűjtött anyagomat. A kérdőíves felmérésemben ugyanis 1995-ös a legfrissebb házasság, melyről adatot szereztem, s 1990-től 1995-ig is csak rendkívül korlátozott számú előfordulás áll rendelkezésemre. Ezért döntöttem úgy, hogy 1990-től 2000-ig (az utolsó általam vizsgált bejegyzés 2000. december 14-i) célszerű átnézem az anyakönyvi adatokat. Mind a kérdőíves vizsgálat, mind az anyakönyvi statisztikák ismertetése anonim, így előfordulhat, hogy a két vizsgált időszak közötti öt éves átfedésben egy adatközlő mindkét vizsgálatban szerepel. Bár a kérdőíves kutatásban előfordult, hogy egy-egy adatközlő névtípus helyett a saját tényleges nevét adta meg, az anyakönyvek személyes adatai teljes egészében ismeretlenek számomra.

Az adatok közlését itt is a dolgozatom első felében megismert módon végzem: az egyes névtípusoknak külön fejezeteket nyitok, és itt ismertetem a rájuk vonatkozó statisztikát és esetleges észrevételeket.

Nagy Jánosné

Férj teljes neve + -né képző

A dolgozat első részében ismertetett kérdőíves kutatás azt mutatta, a név népszerűsége jelentős mértékben visszaesett. Míg az 1974 előtt házasságot kötő nők 93,4%-a választotta ezt a névtípust, addig 1986 után már csak 12,9%-uk döntött így. Az anyakönyvek vizsgálata némiképp ellentmond ennek, ugyanis a szentendrei hölgyek házasságára vonatkozó bejegyzésekben 1990 és 1993 között még 35-50% körül ingadozik az ilyen típusú nevet választók aránya. Vagyis jóval magasabb, mint amit a kérdőíves vizsgálat adatainak kiértékelése után vártam volna. Ha az egész tíz év átlagát tekintjük (31,2%) is, megközelítőleg kétszer olyan magas értéket kapunk, mint ami a kérdőíves vizsgálatból kiolvasható. Az anyakönyvben szereplő *Nagy Jánosné*-típusú választások aránya a szentendrei asszonyok esetében egyedül a 2000-es évben (10,12%) közelítik meg a kérdőíves felmérés eredményét, mindaddig szignifikánsan magasabb. Ez rendkívül elszomorító tény, ha mindkét felmérés helyes lenne, az eredményeknek megközelítőleg egyezniük kéne. Az óriási eltérés arra enged következtetni, hogy a dolgozatom első részében megfogalmazott kétely jogos volt, miszerint a kérdőíves felmérésemben az alacsony végzettségű adatközlők rendkívül alulreprezentáltak.

A névtípus erős térvesztése kizárólag az anyakönyvi adatok alapján is rendkívül látványos. Eszerint az elmúlt tíz évben megközelítőleg ötödére esett vissza a névforma népszerűsége a szentendrei nők körében. Az anyakönyvi adatok sajnos

nem adnak módot a motiváció vagy döntéssel való elégedettség vizsgálatára, mégis sikerült rábukkannom egy adatra, mely a névválasztó következetességét tükrözi: az egyik párnak két ízben is volt alkalmja összeházasodni (a második házasságot bizonyára egy válás előzte meg), s az asszony második alkalommal is a férje nevét vette fel a *-né* képzővel.

Ami a nem szentendrei illetőségű nők névválasztását illeti, szintén erőteljes visszaesés mutatkozik e név preferenciájában. Érdekes felfigyelni arra, hogy ebben a rétegben a választásoknak sosem több, mint 30,3%-a esik erre a névtípusra, a tíz évre levetített átlag pedig náluk mindössze 18,92%. Ez azt az előfeltevésemet látszik igazolni mely szerint főképp a magasabb végzettséggel rendelkezők vagy nagyobb jövedelműek (olyan családok, ahol a feleség megteremti anyagi függetlenségét) választják Szentendrét mint házasságkötésük színhelyét. (A kérdőívek és a korábbi, más településekre vonatkozó felmérések ugyanis azt jelzik, az ő körükben a legkevésbé népszerű ez az asszonynévforma.)

Nagy Jánosné Kiss Mária

Férj teljes neve + -né képző + feleség teljes leánykori neve

E név tekintetében az anyakönyvi adatok megerősítették a kérdőíves vizsgálat által előállt eredményeket, valamint megmagyarázták a névforma mellőzöttségét a szakirodalomban. Ez egy rendkívül ritka névtípus, két évben (1990, 1995) egyetlen fiatalasszony sem kívánta magát ilyen névtípuson anyakönyveztetni sem Szentendréről, sem máshonnan. A többi év tekintetében egy és három között ingadozik az ilyen irányú névválasztások száma.

Nagyné Kiss Mária

Férj vezetékneve + -né képző + feleség teljes neve

A kérdőívek a névforma gyors, viharos erejű terjedéséről tanúskodtak, az elmúlt tíz év anyakönyvi bejegyzései azt mutatják, a *Nagyné Kiss Mária*-típusú asszonynév befejezte hódító diadalútját, népszerűsége egy állandó 50% körüli értéket ért el, az évekre lebontott százalékos előfordulások 35-64% közöttiek, úgy tűnik kisebb nagyobb ingadozások ellenére ez a közeljövőben sem fog változni (lásd a középiskolás tanulók kérdőíveit)

Érdeemes felfigyelni arra a tényre, hogy a szentendrei és nem szentendrei feleségek választását illetően e névtípusban mutatkoznak a legkisebb különbségek, melyek valóban olyan kis mértékűek, hogy azokat semmi esetre sem nevezném szignifikánsnak. A két rétegben tízéves átlagra eső előfordulási arányok megközelítőleg azonosak. (Szentendrei nők esetében 47,96%, nem szentendrei nők esetében 46,1%) Minden jel arra mutat tehát, hogy a név divat volta lecsengett, már nem a műveltebb réteg újításának vagy feminista törekvésnek látszik, nem a férj és a feleség vezetéknevének összezsapásából előállt kompromisszumos megoldás, de elfoglalta helyét névrendszerünkben, és lett a leggyakoribb választása minden társadalmi rétegnek. Véleményem szerint egy bővebb korpusban a tíz év anyagának grafikonja jóval kiegyenlítettebb képet mutatna.

Nagy Mária

Férj vezetékneve + feleség keresztnéve

E vitatott névtípusunk helyét a magyar névanyagban az anyakönyvek elemzése sem tette egyértelművé. A házasságokban, melyekből az ilyen típusú névválasztások származnak, megközelítőleg 90%-ban legalább az egyik fél külföldi állampolgár. (Német, román, kubai, ukrán, olasz, egyesült államokbeli, osztrák). Ez ad magyarízűt a név Szentendrén kívüli anyagban való jóval magasabb és jóval kiegyenlítettebb előfordulására (11–26% között ingadozik). Ezek szerint ugyanis évről évre megközelítőleg azonos számú hazánkban letelepedett/letelepedő külföldi keresi fel kis városunkat, hogy itt léphessen frigyre, míg a Szentendrén letelepedülő külföldiek száma évenkénti kimutatásban érthető okokból erősen ingadozik. A név látható térhódítása az 1993 utáni szentendrei anyagban (%-os aránya 7,93%-ról 18,97-re ugrott) azt mutatja, terjedőben levő divatjelenséggel van dolgunk. Ettől a ponttól kezdve a névtípus egyre kevésbé a külföldi állampolgárok és esetleg a nem magyar nemzetiségűek (sajnos nemzetiségi hovatartozás tekintetében sem közöl adatokat a hivatalos anyakönyv, ebben a tekintetben a jellegzetesen nyelvi kisebbséghez köthető keresztnévek vannak csak segítségünkre) sajátja, de a magyar lakosság is használja egyre terjedő mértékben.

Különös példáját találtam az anyakönyvben a következetességnek e név tekintetében is. Egy asszony előző házasságából származó ilyen típusú férjes nevét kívánta megtartani második házasságában is (akárcsak Blaha Lujza). A hölgy szentendrei lakos és magyar állampolgár, férje szintén az. A törvény ilyen típusú névhasználatra is lehetőséget biztosít, amennyiben az asszonynév nem tartalmaz -né képzőt.

Kiss Mária

Leánykori név változatlan formában való megtartása

Az elmúlt tíz év házasságainak adatait vizsgálva jól látható e névtípus egyre növekvő népszerűsége. A leánykori név megtartásáról gyűjtött anyakönyvi adatok tökéletesen alátámasztják a kérdőívek segítségével nyert eredményeket. Ott ugyanis azt tapasztalhattuk, hogy a három általam megállapított időszakban házasságot kötők között folyamatosan nőtt az ezt az opciót választó asszonyok aránya (1974 előtt: 6,6%, 1975–85 között: 14,2%, 1986 után: 16,12%). Ami a szentendrei mintámat illeti, itt is teljes összhang állapítható meg a két halmaz között, az anyakönyvek tanulság szerint ugyanis 1990 és 2000 között a szentendrei nők 18,22%-a tartotta meg házasság után leánykori nevét.

A statisztika ezen a tíz éven belül kisebb visszaesésekkel egyenletes emelkedést mutat, ami annak a következtetésnek a levonására sarkallhat minket, hogy dacára a középiskolások által kitöltött kérdőíveknek (egyetlen lány sem kívánta majdani házassága után megtartani leánykori nevét), a választás népszerűsége a jövőben továbbra is emelkedni fog. Ilyen ellentmondások feloldásának érdekében lenne érdemes például szisztematikus, országos gyűjtőmunka kezdeményezése.

A 2000-es év adatai rendkívül biztatóak. Ebben az évben a feleségek negyede tett nyilatkozatot leánykori nevének változatlan formában való meghagyásáról. (A

szentendrei anyagban 24,5%, a nem szentendreiben 28,37%). Úgy tűnik tehát, hogy ez a támogatandó szokás terjedőben van, s a KASSAI – NAGY – SZENDE szerzőtrío kezdeményezése huszonöt év elteltével mégis követőkre talált. A napjainkban házasságot kötők eszerint már szem előtt tartják azokat a szempontokat (identitás őrzése, praktikus rövidség, családi állapot elfedése), melyeket kérdőíves válaszadóim nagy része még sajnálattal elmulasztott. Érdeemes lenne tehát pár évtized múlva visszatérni e generáció választásaira, megtudni, vajon valóban annyival jobban funkcionál a leánykori név, mint ahogy azt mostani felmérésem mutatja.

A szentendrei házassági anyakönyvekbe 1990 és 2000 között senki nem jegyeztetett be nem hivatalos asszonynévtípust.

Irodalom

- BENKŐ LORÁND 1949: A régi magyar személynévadás Bp.
- BENKŐ LORÁND 1962: Hogy nevezzük a nőket? = Nyr. 86. 169–171.
- DEBRECENI ANIKÓ - BALOGH LAJOS 1995: Magyar asszonynevek a Kárpátalján = MNy. 1995/3. 343–345.
- FERCSIK ERZSÉBET 1992: Feminista kísérletek - avagy mi is a helyzet az asszonynevek körül Hévízgyörkön? = MND. 100. szám. 63–69.
- FERENCZY GÉZA 1963: Hogy nevezzük a nőket? = Nyr. 87. 292–94.
- B. GERGELY PIROSKA 1993: Az erdélyi asszonyok régi megnevezéseiről = NÉ. 15. 118–125.
- B. GERGELY PIROSKA 1995: Mesterségűző asszonyemberek megnevezése az erdélyi régióban = MNy. 186–191.old.
- HAJDÚ MIHÁLY 2000: Művészasszonyok névhasználata Szentendrén = NÉ. 22. 45–51.
- HEXENDORF EDIT 1963: A nőket jelölő névformák használatának kérdéséhez = Nyr.87. 422–35.
- KÁLMÁN BÉLA 1973: A nevek világa. Bp. Gondolat
- KAPÁS FERENC 1962: Hogy nevezzük a nőket? = Nyr. 86. ,161–163.
- KASSAI ILONA - NAGY ENDRE - SZENDE TAMÁS, 1973: Az asszonynév kérdései és egy javaslat (Bokor levelek 8.) = Magyar Nemzet 1973. január 10/8.
- KERÉNYI FERENC 1997: A régi magyar színésznők névhasználatáról = MNy. 1997/3
- LACZKÓ KRISZTINA 1996: A mai asszonynévhasználat Budapesten (Egy kutatás körvonalai) = MNy. 1996. 161–67.
- LÖRINCZE LAJOS 1963: Néhány adat és megjegyzés a nők megnevezéséről való vitához = Nyr. 87. 168–173.
- A magyar nyelv értelmező szótára. szerk.: az MTA Nyelvtudományi Intézete Akadémia kiadó. 1984.
- NAGY J. BÉLA: Hogy nevezzük a nőket? = Nyr.85.(1961) 398–403. Nyr.87.(1963) 30–38. Nyr. 88.(1964) 110–14.
- ÖRDÖG FERENC 1973: Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. Bp.
- ÖRDÖG FERENC 1996: Az asszonyok megnevezése a népnyelvben = Pais Dezső tudományos emlékülés Zalaegerszegen. MNyTK. 140. sz. 69–72.
- PETE ISTVÁN 2000: Férfinyelv-e a magyar? = Nyr. 2000/1. 10–115.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1963: Hogy nevezzük a nőket? = Nyr. 87. 291–292.

- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979: A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1989: Név kutatás és névkultúra = Névtudomány és művelődéstörténet. szerk. Balogh Lajos – Ördög Ferenc. Bp.
- SZABÓ T. ATTILA 1973: Annaaszony és asszonytársai = Nyelv és múlt. Bukarest. 245-249.
- TOMPA JÓZSEF: Hogy nevezzük a nőket? = Nyr. 86. (1962) 163–69.
Nyr. 87. (1963) 284–88.
- VERES PÉTER 1963: Hogy nevezzük a nőket? = Nyr. 87. 288–299.
- ZAHUCZKY MÓNICA 1997: Az asszonymnévformák változásai városban és vidéken a 70-es és 90-es években = Az ötödik magyar névtudományi konferencia előadásai. szerk. B.Gergely Piroska – Hajdú Mihály. Budapest – Miskolc. 1997.113 –123.

RÉVÉSZ KATALIN

NÉVVÁLASZTÁS AZ IRC-N

1. A csevegőprogram használóit kérdeztem névválasztásuk oka felől. Az alábbiakban az irc-n használt neveket (nickname) vizsgálom.

Az 1980-as évek végén az irc (Internet Relay Chat) volt az első internetes lehetőség arra, hogy a térbeli távolságot legyőzve „élőben” kommunikálhassanak egymással az emberek. Miután belépünk az IRC-szerverre, különböző csatornák közül választhatunk, melyeken valamilyen beszélgetés folyik. Bekapcsolódhatunk a már kialakult beszélgetésbe – azáltal, hogy mondandónkat begépeljük, s az megjelenik a beszélgetőpartner(ek) képernyőjén –, esetleg magánbeszélgetést kezdeményezhetünk valakivel.

A csevegőcsatornákat különböző céllal használják az emberek. Vannak, akik olcsó s gyors volta miatt ismerőseikkel, barátaikkal esetleg munkatársaikkal tartják így a kapcsolatot; vannak, akik unaloműzőként esetleg társaság hiányában próbálnak beszélgetőtársat találni; s vannak, akik partnert keresnek maguknak a világhálón.

2. A névválasztás motivációja

A névválasztást már az is befolyásolja, milyen céllal ül le a felhasználó irc-zni. A partnerkeresőknél ugyanis elsődleges szempontnak tűnik, hogy nemükről, életkorukról, esetleg lakhelyükről (is) adjon tájékoztatást a nevük, megkönnyítve ezzel a kapcsolatfelvételt. Azok, akik már meglévő ismerőseikkel kívánják felvenni a kapcsolatot, a már jól bevált, becenevükhöz ragaszkodnak. Mások pedig - nagyon különböző okokból - igyekeznek figyelemfelkeltő nevet választani. Úgy tűnik, hogy a névválasztást az irc-n valamennyi esetben a kapcsolatfelvétel megkönnyítése motiválja. Ezen általános célon túl azonban egyéb motivációs tényezőket is megkülönböztethetünk.